

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУСПІЛЬСТВІ ЗМІН

УДК 364-322(477) + 316.334.3(477)

doi: 10.20998/2227-6890.2024.2.21

Д.В. ЛОБОДА, М.К. ЧЕБОТАРЬОВ, Ю.І. ПАНФІЛОВ

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ ЯК ПРОЯВ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

У статті здійснено дослідження впливу волонтерського руху на розбудову громадянського суспільства в Україні; надано аналіз законодавчої бази України з точки зору особливостей нормативно-правового регулювання волонтерської діяльності; уточнено поняття «волонтер», «волонтер», «волонтерська діяльність»; зазначено, що нове громадянське суспільство, яке зароджується сьогодні, має базуватися на принципах свободи, творчості та гуманізму; на прикладі проведеного соціологічного опитування визначено особливості та чинники мотивації до волонтерської діяльності; розглянуто роль волонтерства у розбудові післявоєнного громадянського суспільства в Україні.

Ключові слова: волонтер, волонтерська діяльність, волонтерський рух, мотивація, громадянське суспільство, державна соціальна політика

D. V. LOBODA, M. K. CHEBOTARYOV, YU. I. PANFILOV

VOLUNTEER MOVEMENT AS A MANIFESTATION OF CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article examines the influence of the volunteer movement on the development of civil society in Ukraine; an analysis of the legislative framework of Ukraine from the point of view of the specifics of regulatory and legal regulation of volunteer activity is provided; the concepts of "volunteer", "volunteer", "volunteer activity" have been clarified; it is stated that the new civil society that is emerging today should be based on the principles of freedom, creativity and humanism; on the example of the conducted sociological survey, the peculiarities and factors of motivation for volunteering were determined; the role of volunteering in the development of post-war civil society in Ukraine is considered.

Key words: volunteer, volunteer activity, volunteer movement, motivation, civil society, state social policy.

Постановка проблеми. Бойові дії демонструють неймовірну силу та масштабність волонтерського руху в Україні. Волонтери спільно з неприбутковими організаціями надають масштабну добровільну допомогу українській армії та постраждалим від російського вторгнення в Україну, збирають кошти та закуповують необхідні речі для фронту й цивільного населення, координують діяльність центрів для внутрішньо переміщених осіб, потенційних переселенців та готують місця для їхнього розміщення, надаючи психологічну підтримку дітям та молоді, організують кампанії зі здачі крові, допомагають людям похилого віку, забезпечують транспорт до лінії фронту. Саме в цих сферах волонтерська діяльність виявилася найефективнішою під час війни.

Нині держави розвиваються у динамічному глобалізованому середовищі, їм доводиться переосмислювати окремі функції, можливості та

відповідальність перед своїми громадянами. Волонтерство за сучасних викликів стало важливим інструментом державної соціальної політики. Громадський сектор, представлений волонтерським рухом, наразі відіграє вирішальну роль у цьому процесі. В Україні кризові ситуації часто мобілізують креативні сили суспільства, завдяки чому з'являються нові ідеї, активізуються малопомітні неприбуткові організації, знаходяться несподівані рішення для раніше глибоко прихованих проблем. Наразі український волонтерський рух активізував громадську думку і став індикатором фундаментальних перетворень у соціальній структурі українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні першим офіційним документом вважається Постанова Кабінету Міністрів України у 2003 році, в якому було затверджено базові положення про волонтерську діяльність у наданні соціальних послуг. Згодом постанова втратила свою чинність у

зв'язку з ухваленням 19 квітня 2011 року Закону України «Про волонтерську діяльність». Також в Україні видано низку нормативно-законодавчих документів щодо розвитку волонтерського руху, а саме Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.), Закони України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001 р.), «Про соціальні послуги» (2003 р.), «Про громадські об'єднання» (2011 р.) та ін. Фактично, починаючи з 1992 р. Верховна Рада України прийняла низку законодавчо-нормативних документів, що визначають положення, цілі, призначення, права та обов'язки волонтерства. З кожним роком поступово вносяться певні корективи та доповнення до цих законів та постанов. Кульмінаційним моментом для розвитку волонтерської діяльності в Україні став кінець 2013 – початок 2014 року – Революція Гідності та ескалація війни на східних теренах держави. Упродовж 2014 року 9% людей почали займатися волонтерством [1]. Особливої затребуваності робота волонтерів у світі набула у зв'язку з несприятливою епідеміологічною обстановкою, що склалася у 2020-2021 рр., викликані поширенням коронавірусної інфекції. Однак на території нашої країни відбувся найпотужніший сплеск українського волонтерства у 2022 р. після повномасштабного вторгнення Російської Федерації. Після подій лютого 2022 р. волонтерами стала майже вся країна.

Метою статті є дослідження впливу волонтерського руху на розбудову громадянського суспільства в Україні.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, необхідно дати визначення терміну «волонтерство», який в галузі знань «Соціальна робота» пояснюється як діяльність, спрямована на допомогу іншим здійснювана не заради грошової компенсації, матеріальної користі й не ґрунтується на примусі [10; 11].

Варто відзначити, що в даний час існує чимало наукових визначень понять «волонтерство» та «волонтерська діяльність». Так, у своїй роботі Р. Сербин зазначає, що волонтерська діяльність є особливою формою благодійної діяльності, яка проявляється безпосередньо у громадській участі в суспільно корисних справах без очікуваної фінансової винагороди, заснована на безкорисливості, добровільності, соціальній спрямованості, є неприбутковою діяльністю, що здійснюється шляхом надання волонтерської допомоги волонтерами та волонтерськими організаціями [8, с. 103].

На думку Ю. Кривенко, волонтерство є добровільною, безоплатною, соціально спрямованою, неприбутковою діяльністю, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями [7, с. 44].

І. Зверева волонтерську діяльність визначає як «добровільний вибір діяльності, який відображає особисті погляди й позиції; активна участь громадянина в суспільному житті, що виражається зазвичай у спільній діяльності в межах різного роду асоціацій, сприяє покращенню якості життя,

особистому процвітанню та поглибленню солідарності, реалізації основних потреб на шляху утвердження більш справедливого й мирного суспільства, більш збалансованому економічному та соціальному розвитку, створенню нових робочих місць і професій, а також як національну ідею – ідею милосердя та доброчинності» [9, с. 62].

Таким чином, волонтерство – це широке коло діяльності, включаючи традиційні форми взаємодопомоги та самопомоги, офіційне надання послуг та інші форми громадянської участі, що здійснюється добровільно на благо широкому загалу без розрахунку на грошову винагороду. Тобто це добровільна діяльність (добровільна праця), що здійснюється на основі вільного вибору особисто та безоплатно на користь фізичних осіб, юридичних осіб, соціальних груп чи суспільства в цілому. Отже, волонтерство є добровільною діяльністю, заснованою на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства і не переслідує цілей отримання прибутку, отримання кар'єрного зростання; процес отримання всебічного задоволення своїх особистих та соціальних потреб шляхом надання допомоги іншим людям.

Спорідненими поняттями волонтерства (волонтерської діяльності) є «волонтер» та «волонтерський рух». Термін «волонтер» у перекладі з англійської мови означає «доброволець». Волонтер – це людина, яка добровільно, не переслідуючи корисливих цілей, займається діяльністю на користь суспільства, не одержуючи за це грошової винагороди. Волонтерський рух – це рух із надання безкорисної допомоги тим, хто її потребує. Волонтерський рух, скажімо, для молодих людей є невичерпним джерелом здобуття освіти, а також можливістю самореалізації. Волонтери не одержують матеріальної допомоги у вигляді заробітної плати, проте вони мають дещо інше – розвиток власних здібностей, моральне задоволення, відчуття власної необхідності тим, хто потребує допомоги, відчуття, що вони приносять користь, здобувають нові знання тощо.

Роль волонтерства у житті суспільства важко недооцінити. Хоча за довгі століття проявилась провідна роль державного сектору у наданні соціальних послуг та захисті різних соціальних груп населення, які опинились у складних життєвих обставинах, утім змінилися і типологізація волонтерів, їх діяльності та мотивації.

Класичним типами волонтерів можна назвати [3]:

– волонтери, які працюють тривалий час і характеризуються повною віддачею справі або організації; самостійно знаходять організацію, яка вже працює з добровольцями; є членами певної організації; направляються до певної організації після спілкування з іншими волонтерами;

– волонтери, які працюють не тривалий проміжок часу і цікавляться справою лише поверхнево, не заглиблюючись у неї. Волонтери цього типу класифікуються як «спеціалісти», оскільки вони співпрацюють з організацією стільки, скільки необхідно для повного виконання певного виду роботи;

– волонтери, які беруть участь під час певної події. Такий тип волонтерів має відношення до організації волонтерської роботи у день певної події.

Відбулись трансформаційні процеси у соціальній роботі та соціальній політиці, що відобразились на принципах, методах волонтерства як елемента соціальної роботи та типологізації добровольців, які долучаються до виконання суспільно значущих програм.

Отже, сьогоднішній день демонструє нові типи волонтерів, наприклад:

– волонтери на своїй основній роботі. Це категорія людей, які залучаються компаніями, у яких працюють, для роботи над спільним проектом;

– волонтери-пенсіонери залучаються до роботи як асистенти організації, яка має соціальний вектор;

– волонтери, які обрали працю як альтернативу вирокові, мають можливість відпрацювання певної кількості годин на користь суспільству (утім, це дещо дискусійний тип, адже саму таку діяльність важко назвати 100-відсотково добровільною);

– волонтери-представники певних професій створюють власні активні волонтерські програми та іноді залучають своїх членів брати участь у виконанні суспільних робіт;

– епізодичні волонтери – це волонтери, які працюють певний проміжок часу в різних організаціях і беруть участь у нетривалих заходах;

– волонтери, які отримують негрошову винагороду від уряду.

Потрібно зазначити, що усі вищезазначені типи волонтерів поєднані одними спільними потребами, а саме: важливість самореалізації, передача життєвого досвіду, набуття нових знань, причетність до важливої суспільної праці, уникнення самотності, отримання задоволення від роботи, відчуття потреби соціуму та ін. [6; 10].

Для України волонтерство – явище не нове, милосердя, співчуття, благодійність, властиві нашому народу. Наразі благодійна діяльність в Україні переживає новий етап розвитку. З'являються та розвиваються різні форми благодійної діяльності, не властиві періоду радянської доби. Зокрема, із прийняттям незалежності України розпочався бурхливий розвиток руху волонтерської діяльності – однієї з форм благодійності.

Сьогодні в Україні зароджується громадянське суспільство, яке має базуватися на принципах свободи, творчості та гуманізму. Формальні державні структури не в змозі реагувати на всі запити суспільства (особливо в умовах дії режими воєнного стану), тому особливої ваги набуває громадський рух. Про те, що цей процес розпочався і триває, не зважаючи на труднощі, свідчить поява недержавних організацій, кількість яких на 2020 р. сягнула понад 20 тисяч [13]. Однак, лише незначна частина цих організацій працює з волонтерами.

Однією з перших таких організацій був Всеукраїнський громадський центр «Волонтер», заснований на початку 1995 р. та юридично зареєстрований 1998 р. (зареєстровано

Міністерством юстиції України 16 грудня 1998 року, рішення № 1104). Основними завданнями Всеукраїнського громадського центру «Волонтер» є:

– сприяння розвитку волонтерського руху в Україні;

– здійснення та захист прав і свобод, задоволення соціальних та культурних інтересів громадян-членів Центру;

– сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні;

– створення умов для саморозвитку членів Центру як особистостей, членів суспільства, громадян України;

– вивчення та обробка кращого міжнародного та вітчизняного досвіду з питань волонтерського руху; визначення засад волонтерського руху в Україні, участь у розробці нормативно-законодавчої бази з цього питання [5].

Зараз волонтерською допомогою користуються майже всі державні соціальні установи та неурядові організації.

На всеукраїнському рівні запроваджуються щорічні конкурси, спрямовані на визнання праці добровольців та відзначення найкращого досвіду волонтерської діяльності. Державний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з 2001 р. проводить конкурс під назвою: «Волонтер року», де відзначають добровільних помічників працівників цієї мережі. Серед громадських організацій слід відзначити подібний конкурс, ініційований Центром волонтеріату «Добра воля». Благодійний фонд Центр волонтеріату «Добра Воля», заснований у 1998 році, є недержавною, неприбутковою організацією, місія якої – сприяти активізації громадської діяльності шляхом розвитку волонтерського руху, спрямованого на якнайширше залучення населення до суспільно корисної роботи на добровільних засадах у благодійних, громадських, державних та бізнесових організаціях для допомоги у розв'язанні проблем суспільства.

Головні завдання центру волонтеріату: популяризація волонтерського руху в Україні, розвиток корпоративного волонтерства, підготовка якомога більшої кількості організацій, які навчаються залучати та утримувати волонтерів, поєднання волонтерів, які хочуть віддавати частину свого часу на користь суспільству, та організацій, які шукають волонтерів.

Центр волонтеріату «Добра воля» реалізує проекти, спрямовані на активізацію громад, проводить тренінги та консультації з питань розробки та керування волонтерськими програмами, займається пошуком, навчанням та розміщенням волонтерів у громадських та державних організаціях, організовує міжнародні обміни між волонтерами з України та інших країн, видає підручники, що висвітлюють різні аспекти волонтерства [4].

Серед загального переліку важливих функцій, виконання яких взяли на себе волонтери, окремо можна виділити функцію під умовною назвою інформаційно-пропагандистська. Фактично волонтери заповнюють інформаційну і загалом

комунікаційну порожнечу, яка існує у форматі стосунків «влада – громадянин», особливо у випадку, коли влада значною мірою самоусунулася з комунікаційного поля. Попит громадян України на інформацію, особливо воєнного характеру, потреба в інформуванні щодо ситуації в зоні воєнних дій значно сильніші і глибші, аніж ті сухі офіційні дані, які можна отримати з офіційних брифінгів, випусків новин у телевізійних, друкованих та електронних засобах масової інформації. Де-факто волонтери виступають джерелом інформації з високим рейтингом довіри, особливо якщо йдеться про гарячі новини із зони проведення бойових дій. Навіть більше – новини волонтерів про ситуацію на фронті стають джерелом інформації і масово поширюються в друкованих та електронних засобах масової інформації. І мова не лише про бої, а особливо про втрати, смерті і поранення наших бійців [12, с. 365].

З даними Державної соціальної служби у справах сім'ї, дітей та молоді на діяльності волонтерів Україна щорічно заощаджує понад 200 млн. грн. Починаючи з 2004 року професійну підготовку добровільних помічників у соціальній сфері в Україні здійснювало 305 шкіл волонтерів, яких на сьогоднішній день налічується близько 540 [2, с. 149].

Залучення добровільних помічників до волонтерства – процес складний, багатосторонній, який вимагає від організації, які співпрацюють з волонтерами, компетентності у розумінні соціально-психологічних особливостей людей, які допомагають безкоштовно. У першу чергу це стосується мотивації людини до волонтерства. Адже усвідомлення того, що в людини є потреби, прагнення, переконання, які зумовлюють її зацікавленість волонтерством, надає змогу організувати працюючу команду волонтерів, ефективно координувати діяльність добровольців, реалізовувати соціальні проекти, створювати сприятливі умови для діяльності волонтерів, тобто в цілому – плідно співпрацювати як з групою, так і з окремими добровільними помічниками. Мотивація волонтерів – це багатогранний феномен, який потребує детального вивчення.

Комплексний характер дослідження соціального феномену волонтерства зумовив необхідність звернення до досвіду самих волонтерів – пройшли опитування 36 осіб з м. Харкова (18-28 років).

З точки зору гендерного підходу, жінки частіше спрямовані за здійснення громадських робіт, більше орієнтовані на допомогу іншим людям, ніж чоловіки. Наше опитування повністю підтверджує цю тезу, жінки складають 88,57% в загальній кількості опитаних (рис. 1).

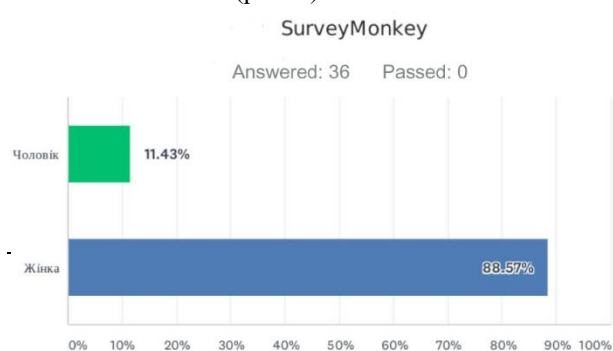

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Ваша стать»

На запитання щодо мотивів участі у волонтерстві серед запропонованих варіантів (рис. 2) найбільше відсотків отримав альтруїстичний мотив – допомога іншим (52,71%), який у два рази перевищує наступні за ним – набуття професійних навичок (27,59%), розвиток навичок у спілкуванні (17,24%). Для мене стало несподіванкою, що реалізація власних ідей отримала лише 3,45%, проте це можна пояснити складною ситуацією в країні та почуттям відповідальності самих волонтерів. Можливість будувати кар'єру не обрав ніхто з опитаних.

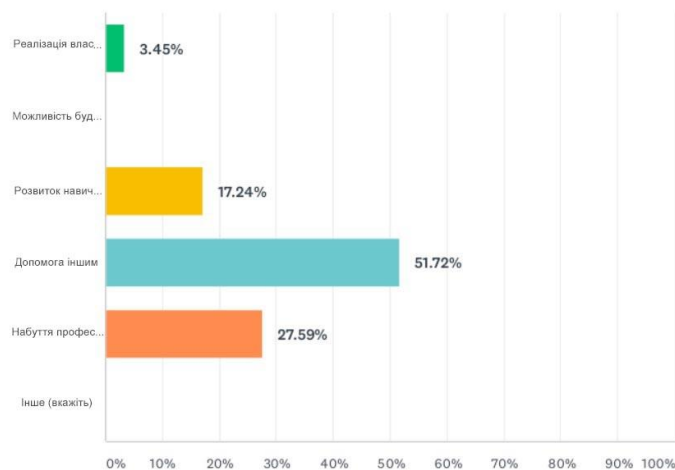

Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Ваша мотивація як волонтера полягає у...»

Аналіз прихованих мотивів показує, що переважна більшість опитаних отримує задоволення від волонтерської діяльності, їх частка складає 96% (рис. 3). Зауважимо, що це може бути пов'язане з необхідністю відчувати себе потрібним та захищеним [14].

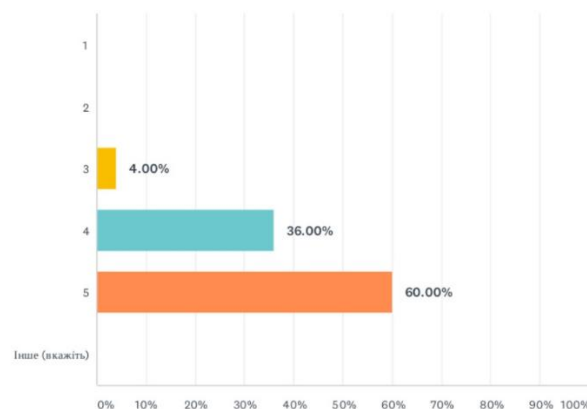

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Оцініть, будь ласка, власну задоволеність від

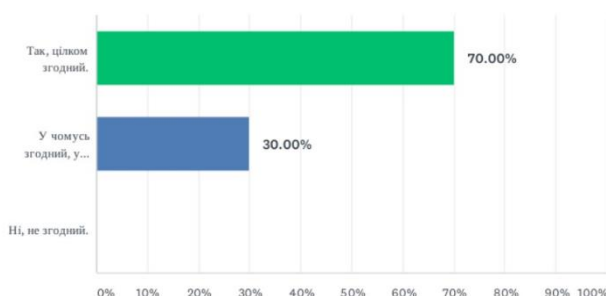
волонтерської діяльності за 5-бальною шкалою, де 5 – повністю задоволений, 1 – абсолютно не задоволений»

В опитуванні нами також приділено увагу іншому зовнішньому чиннику – наслідуванню, який може мати вплив на вибір людини стати волонтером. Була відмічена висока участь друзів чи знайомих опитаних у волонтерстві (56,67%), коли як батьки респондентів за цим показником мають істотно нижчий показник – 13,33% (рис. 4). Тобто, орієнтовно 1/5 волонтерів може потенційно залучатися через своїх друзів. Такий ресурс надає додаткові канали розповсюдження інформації щодо волонтерства через вже діючих волонтерів, що може охопити підліткові та молодіжні секції, гуртки, навчальні заклади тощо. Це вимагає від громадської організації дбати про власну репутацію не лише для зовнішнього представництва, а й наполегливо працювати на внутрішній імідж, орієнтуючись на волонтерів, які вже залучені, шляхом здійснення моніторингу їх потреб через тренінгові заняття, психологічні тести, проведення систематичного навчання, підтримку системи заохочень тощо. Така політика, по-перше, згуртує колектив волонтерів, що сприятиме їх тривалій діяльності в організації, а по-друге, створить ймовірність, що волонтери будуть рекламувати діяльність соціальної установи серед своїх знайомих і спонукати їх до волонтерства.

Рис. 4. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи відповідає твердження «Переважає більшість моїх друзів та знайомих займається волонтерством» вашій ситуації?»

Переважає більшість опитаних вважає, що волонтерство сприяє розбудові громадянського суспільства в країні, з цим погодились 70% (рис. 5).

Серія. Актуальні проблеми розвитку українського суспільства

Рис. 5. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи згодні ви, що волонтерство сприяє розбудові громадянського суспільства в країні?»

Лише 4% респондентів не планують займатися волонтерською діяльністю по завершенню бойових дій для відбудови країни, натомість 44% впевнені, що не покинуть волонтерство, ще 48% вважають, що певні зовнішні умови можуть зашкодити їм, але якщо ні, то вони будуть волонтерами і надалі (рис. 6).

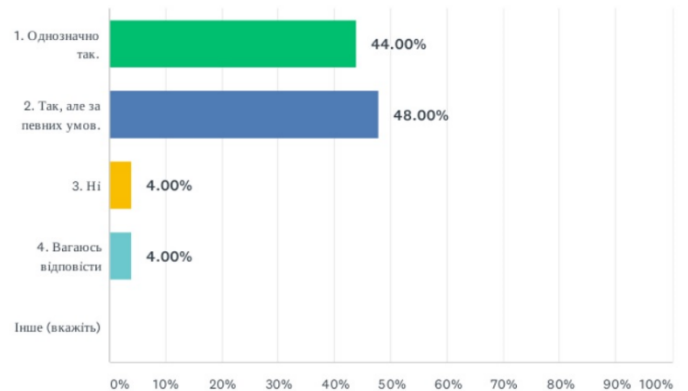

Рис. 6. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи плануєте ви волонтерити по завершенню бойових дій для відбудови країни?»

Абсолютна більшість вважає, що волонтерський рух допомагає наблизити перемогу 81,82% (рис. 7).

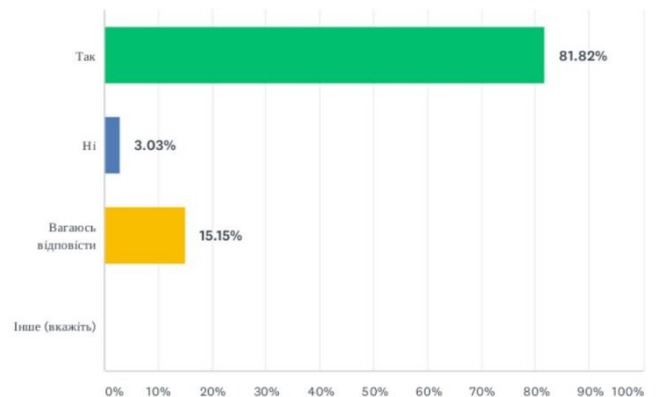

Рис. 7. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи вважаєте ви, що волонтерський рух допомагає наблизити перемогу?»

Стосовно важливості зовнішнього заохочення діяльності волонтерів думки опитаних осіб також дещо розійшлися: 60,61% респондентів стверджують, що волонтерство не потребує матеріального заохочення в цілому, решта аудиторії – визнає важливість певних заохочень.

Рис. 8. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Які способи заохочення волонтерів ви вважаєте доцільними?»

Отже, серед особистісних внутрішніх факторів, які важливі для волонтерів, виділимо наступні: власна відповідальність, усвідомлення наслідків власних дій, почуття власної гідності, підтримка власних цінностей, моральна повинність, психологічний стан в цілому.

За результатами проведеного дослідження феномену волонтерства в м. Харкові вдалося робити кілька висновків: 1. Волонтерство сприяє розбудові громадянського суспільства; 2. У процесі волонтерської діяльності волонтери намагаються досягнути декілька цілей: наблизити перемогу, дієво приймати участь у зростанні рівня соціального благополуччя суспільства; зростати особистісно за рахунок досвіду; 3. Волонтерство розглядається як вид діяльності, що за відсутності значимих несприятливих обставин буде здійснюватися по завершенню бойових дій для відбудови країни.

Висновки. За результатами нашого дослідження ми дійшли таких висновків:

– основним принципом волонтерства є добровільність як широке коло можливостей саморозвитку, розширення знань про інших людей, демонстрація свого піклування про інших, випробування себе в нових умовах і ситуації, добра перспектива на майбутнє. Це конкретний спосіб підвищити якість життя людини, яка відчуває дискомфорт.

– волонтери – це група людей, яка відчуває необхідність пошуку нових шляхів для надання своєму життю суспільної цілі і цінності.

– волонтерство слід розглядати як ресурс особистісного та професійного розвитку людини, оскільки цей вид людської активності сприяє розкриттю та реалізації творчих здібностей індивідів, розвитку та демонстрації їх організаторських та лідерських здібностей у спілкуванні з іншими людьми.

– волонтерська діяльність є основою побудови й розвитку громадянського та демократичного суспільства. Вона втілює в собі найшляхетніші прагнення людства – прагнення миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх людей.

Перспективою подальших розвідок є дослідження зарубіжного досвіду волонтерської діяльності та її впливу на формування громадянського суспільства.

Список джерел інформації

1. 32,5% українців особисто переказали свої кошти на

рахунки української армії. Селяни відзначились вищою добродійністю, аніж міські жителі. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. Retrieved from http://dif.org.ua/ua/commentaries/sociologist_view/32anizh-miski-zhiteli.htm

2. Бондарь А., Кречко В. (2010). Підготовка волонтерів в рамках ЄВРО-2012. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. № 2. С. 149–152.

3. *Вступ до соціальної роботи* : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. (2015). За ред. Т.В. Семигіної, І.І. Миговича. К. : Академвидав, 304 с.

4. Гончаренко С.У. (1997). *Український педагогічний словник*. К. : Либідь. 376 с.

5. Загальнонаціональне дослідження «Волонтерство в Україні». К., 2015. 32 с.

6. Звіт про виконання Плану роботи Ради з координації роботи щодо надання волонтерської та благодійної допомоги на 2015 рік. Retrieved from http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category7cat_idM60017

7. Кривенко Ю.В. (2015). Волонтерська діяльність: поняття та ознаки. *Часопис цивільстики*. Вип. 18. С. 41–44. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2015_18_11

8. Сербин Р.А. (2016). Адміністративно-правова характеристика загальносоціальних форм благодійної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. № 1. С. 103–107.

9. *Соціальна педагогіка: теорія і технології* : підручник. (2006). За ред. І.Д. Звереві. К. : Центр навчальної літератури. 316 с.

10. *Соціальна робота в Україні: перші кроки* (2000). Під редакцією В. Полтавця. К. : Видавничий дім «KM Academia». 236 с.

11. *Соціальна робота: теорія і практика* : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. (2008). Л.Т. Тюптя, І.Б. Іванова. К. : Знання. 574 с.

12. Гначун П.П., Буранов Ю.В., Турчан О.В. (2017). Інформаційно-пропагандистська діяльність волонтерського руху допомоги збройним силам України у ході російсько-української війни. В кн.: *Перспективи розвитку озброєння та військової техніки Сухопутних військ : Збірник тез доповідей Міжнародної науково-технічної конференції (Львів, 11-12 травня 2017 року)*. Львів : НАСВ. 399 с.

13. Яцюк Т. (2023). Волонтерство як суспільно-правовий феномен. *Grail of Science*. № 28. С. 101–106. DOI <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.09.06.2023.15>

14. Nina Pidbutska, Yuliia Demidova, Anastaslia Knysch. (2023). Psychological Safety of Volunteers During the War. *Journal of Education Culture and Society*. No. 1. P. 66–75.

References (transliterated)

1. 32,5% ukrainsiv osobysto perekazaly svoi koshty na rakhunky ukrainskoi armii. Seliany vidznachylis vyshchoiu dobrochynnistiu, anizh miski zhyteli. Fond «Demokratychni initsiatyvy» imeni Ilka Kucheriva. Retrieved from http://dif.org.ua/ua/commentaries/sociologist_view/32anizh-miski-zhiteli.htm

2. Bondar A., Krechko V. (2010). Pidhotovka volonteriv v ramkakh YeVRO-2012. *Slobozhanskyi nauково-sportyvnyi visnyk*. № 2. S. 149–152.

3. *Vstup do sotsialnoi roboty* : navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchychk navchalnykh zakladiv. (2015). Za red. T.V. Semyhinoi, I.I. Myhovycha. K. : Akademydav, 304 s.

4. Honcharenko S.U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. K. : Lybid. 376 s.

5. Zahalnonatsionalne doslidzhennia «Volonterstvo v Ukraini». K., 2015. 32 s.

6. Zvit pro vykonannia Planu roboty Rady z koordynatsii roboty shchodo nadannia volonterskoi ta blahodiinoi

dopomohy na 2015 rik. Retrieved from http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category7c_at_idM60017

7. Kryvenko Yu.V. (2015). Volonterska diialnist: poniattia ta oznaky. Chasopys tsyvilistyky. Vyp. 18. S. 41–44. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2015_18_11

8. Serbyn R.A. (2016). Administratyvno-pravova kharakterystyka zahalnosotsialnykh form blahodiinoi diialnosti. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. № 1. S. 103–107.

9. Sotsialna pedahohika: teoriia i tekhnolohii : pidruchnyk. (2006). Za red. I.D. Zvierievoi. K. : Tsentr navchalnoi literatury. 316 s.

10. Sotsialna robota v Ukraini: pershi kroky (2000). Pid redaktsiieiu V. Poltavtsia. K. : Vydavnychiy dim «KM Academia». 236 s.

11. Sotsialna robota: teoriia i praktyka : navch. posib. 2-he vyd., pererob. i dop. (2008). L.T. Tiuptia, I.B. Ivanova. K. :

Znannia. 574 s.

12. Tnachun P.P, Buranov Yu.V, Turchan O.V. (2017). Informatsiino-propahandystska diialnist volonterskoho rukhu dopomohy zbroinym sylam Ukrainy u khodi rosiisko-ukrainskoi viiny. V kn.: Perspektyvy rozvytku ozbroiennia ta viiskovoi tekhniky Sukhoputnykh viisk : Zbirnyk tez dopovidei Mizhnarodnoi naukovo-tekhnichnoi konferentsii (Lviv, 11-12 travnia 2017 roku). Lviv : NASV. 399 s.

13. Yatsiuk T. (2023). Volonterstvo yak suspilno-pravovyi fenomen. Grail of Science. № 28. S. 101–106. DOI <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.09.06.2023.15>

14. Nina Pidbutska, Yuliia Demidova, Anastaslia Knysh. (2023). Psychological Safety of Volunteers During the War. Journal of Education Culture and Society. No. 1. R. 66–75.

Надійшла (received) 30.10.2024

Відомості про авторів / About the Authors

Лобода Денис Валерійович (Loboda Denys) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти; Харків, Україна;

Чеботарьов Микола Корнійович (Chebotaryov Mykola) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3915-7705>;

Панфілов Юрій Іванович (Panfilov Yurii) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна ; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5288-3904>.